

ТРЕЋЕ ОДЕЉЕЊЕ
ПРЕДМЕТ МУЧИБАБИЋ против СРБИЈЕ

(Представка број 34661/07)

ПРЕСУДА
СТРАЗБУР

12. јул 2016. године

Ова пресуда ће постати правоснажна у околностима утврђеним у члану 44. став 2. Конвенције. Она може бити предмет редакцијских измена.

У предмету Мучибабић против Србије,

Европски суд за људска права (Треће одељење), на заседању већа у саставу:

Luis López Guerra, *председник*,
Helena Jäderblom,
Johannes Silvis,
Branko Lubarda,
Pere Pastor Vilanova,
Alena Poláčková,
Georgios A. Serghides, *судије*,
и Fatoş Aрасі, заменик секретара Одељења,

После већања на затвореној седници одржаној 21. јуна 2016. године,
изриче следећу пресуду, која је усвојена на тај дан:

ПОСТУПАК

1. Предмет је формиран на основу представке (број 34661/07) против Републике Србије коју је Суду поднео према члану 34. Конвенције о заштити људских права и основних слобода (у даљем тексту: „Конвенција“) српски држављанин, господин Михаило Мучибабић (у даљем тексту: „подносилац представке“), 3. августа 2007. године.
2. Подносиоца представке заступао је господин Д. Укропина, адвокат из Новог Сада. Владу Србије (у даљем тексту: „Влада“) заступали су њени бивши заступници, господин С. Царић, односно госпођа В. Родић, који су касније замењени од стране садашњег заступника, госпође Наташе Плавшић.
3. Подносилац представке је тврдио да Тужена држава није спровела неодложну и делотворну истрагу о смрти његовог сина.
4. Представка је 30. новембра 2010. године прослеђена Влади.

ЧИЊЕНИЦЕ

I. ОКОЛНОСТИ ПРЕДМЕТА

5. Подносилац представке је рођен 1926. године, а живи у Новом Саду. Његов син, господин Војислав Мучибабић, рођен је 1951. године, а преминуо је 23. јуна 1995. године. Овај предмет односи се на истрагу о смрти сина подносиоца представке.

A. Догађаји у вези са смрћу господина Војислава Мучибабића

6. Снажна експлозија се десила 23. јуна 1995. године у погонима „Грмеча“, предузећа са седиштем у Београду.
7. Из судских одлука и списка предмета произилази да је експлозију изазвала производња композитног чврстог ракетног горива под покровитељством Службе државне безбедности.
8. Опште информације које је Суд могао да прибави о производњи ракетног горива и ризику од експлозије у производном погону могу се сумирати како следи.
9. Композитно гориво, такође познато као композитни покретач, је широка класа чврстих хемијских горива која се користе као покретачи у ракетама. Траке ракетног горива личе на ПВЦ фолију, али су мање стабилне и траже специјализовано место са високим степеном превентивних мера и безбедносних мера. Оне се састоје од горива и оксиданта. Пример горива је фенол формалдехид, а оксиданта, амонијум перхлорат („АП“). АП је моћан оксидант, који објашњава зашто се користи углавном у ракетним побуђивачима на чврсте покретаче, укључујући и свемирске бродове и војне пројектиле.
10. АП је бела, грануласта чврста материја или прах. Његове експлозивне карактеристике зависе од величине честица и гранулометријског састава. То је оксидант класе 4 (он може да изазове експлозивну реакцију) када честице мере преко 15 микрометара. Он се означава као експлозив када честице мере мање од 15 микрометара. Он је за собом очигледно повукао један број несрећа. АП је стабилан када се правилно складишти, превози и чува на температурама испод 150 степени Целзијуса (°C). Количине које се стављају на гомиле морају бити ограничене, а места за складиштење морају бити пројектована са заштитним зидовима од удара. Ризици од експлозије и пожара повезани са АП настају углавном када постоји велика пропорција АП у премиску или када је изложен интензивној топлоти или органском једињењу. Када се загрева на 300°C, АП деградира органски адхезивне, ломљиве цементиране спојеве. Од завршених реакција не остају никакви трагови.
11. На многобројним састанцима, руководиоца Службе државне безбедности очигледно се сагласио са производњом ракетног горива у приватној фирми, *JPL Systems* (у даљем тексту: „ЈПЛ“). Стручњаци ове фирме требало је да обезбеде формуле и одређене компоненте, укључујући и оксиданте. Од неких директора предузећа „Грмеча“ наводно је тражено да обезбеде ваљаоницу са двоваљцима у његовим погонима за производњу поливинилских хлоридних трака, као и друге суспенције и стручњаке.
12. Већина компонената је 23. јуна 1995. године измешана у мешалици у другом предузећу, стручњаци „ЈПЛ“ су је превезли у алуминијумским бурадима у предузеће „Грмеча“ приватним колима и ускладиштили до ваљаонице. Када је мешавина стављена у

ваљаоницу и када је почело извлачење трака ракетног горива, дошло је до експлозије у присуству више од двадесет радника из два ангажована предузећа. Због тога су настрадали син подносиоца представке и још десет људи, а других десет људи је озбиљно повређено.

13. Из Привредног регистра Србије и стручних извештаја произилази да ни „Грмеч“ ни „ЛПЛ“ нису имали дозволу нити били опремљени на одговарајући начин за производњу ракетног горива у датом тренутку.

Б. Увиђај на месту несреће

14. Дежурни истражни судија, М. А. стигао је у „Грмеч“ око 9 часова увече 23. јуна 1995. године да изврши увиђај на месту несреће. В. В., заменик окружног тужиоца (у даљем тексту: „јавни тужилац“), З. Л., криминалистички инспектор, и В. М., техничар за увиђај, били су такође присутни.

15. Према записнику о увиђају на две стране истражног судије, око 6.30 часова увече 23. јуна 1995. године дошло је до велике експлозије за време производње новог производа – трака поливинил хлорида. Експлозија је веома оштетила производну халу и један број људи који је био укључен у производни процес је настрадао.

Када је истражни судија стигао на место несреће, непознати припадници фабричког обезбеђења и београдске полиције спречили су њега и тужиоца да уђу у производну халу. Од њих је затражено да прегледају место несреће два три корака од улаза из безбедносних разлога, с обзиром да је оштећени кров могао да падне. Судија је приметио да је то била снажна експлозија, и да је производна хала била прекривена прашином и комадима крова, што је, такође, онемогућило добар преглед хале.

Пошто судија није могао да прегледа место несреће, да би прикупио доказе он је разговарао са директором, Р. У. Морао је да чека тридесет минута да се директор пронађе и да заврши телефонски разговор са београдским мајором, Н. Ч. Директор је изјавио да је до експлозије дошло када су фабрички стручњаци са екипом додатних стручњака (део изјаве је нечитак) очигледно испитивали нови производ – процес производње са којим он није био упознат. Међутим, он је појаснио да је тај процес производње захтевао посебне безбедносне мере и екипе, и навео је имена свих ангажованих фабричких стручњака, укључујући и сина подносиоца представке као главног инжењера. Технички директор, С. К. изјавио је да је његова екипа од седамнаест до двадесет запослених испитивала нови производ и да су то поподне у производном процесу „можда били ангажовани“ и стручњаци из других предузећа и са факултета. Претпостављајући да је настрадало десет људи, он је наслућивао да је узрок експлозије могла бити „нежељена, неочекивана и непозната хемијска реакција која је „настала“ за време процеса“.

Истражни судија је дао упутства (а) стручном тиму београдске полиције и фабричким стручњацима да наставе да траже настрадале или преживеле; (б)

криминалистичком техничару да сакупи и евидентира све трагове, предмете и детаље који би могли помоћи да се догађаји расветле и да се с тим у вези направи одговарајући досије; (в) да се сва тела пребаце у Завод за судску медицину ради посмртног прегледа и утврђивања узрока смрти; и (г) да се сви преживели превезу у одговарајуће медицинске центре. Све ове радње и релевантна документација требало је да чине саставни део извештаја о несрећи.

16. У извештају о криминалистичко-техничком прегледу лица места на две стране, криминалистички инспектор, З. Л. констатовао је да је било трагова разарања изазваног снажном експлозијом до које је дошло око 6 сати увече 23. јуна 1995. године у фабрици „Винфлекс“ (производна хала) где се производе битуменски материјали. Он је саопштио да је нађено девет тела и дао имена неколико повређених људи који су превезени у болницу (један је тамо преминуо), као и кратку изјаву једног од радника који се налазио у близини. Инспектор је саопштио да су фабрички ватрогасци већ почели са гашењем ватре, да су криминалистички техничари, М. П. и М. Ш. направили фотографије, и да је случај преузела Криминалистичка служба (УЗСК). Идентификацију настрадалих и узрок експлозије требало је да сутрадан утврде специјализоване екипе криминалистичке полиције. У спису предмета Суду нису достављени никакви други документи, фотографије, скице места несреће ни резултати неке хемијске или токсиколошке анализе, ако су постојали; они очигледно нису стављени ни на располагање подносиоцу представке.

17. Додатни форензички извештај састављен је 24. јуна 1995. године након узимања отисака и фотографисања тела. Тела су пребачена на посмртни преглед, заједно са додатним деловима тела који су пронађени у међувремену, док је одећа послата тужилаштву.

18. Посмртни преглед тела жртава обављен је од 24. до 26. јуна 1995. године у Заводу за судску медицину Медицинског факултета у Београду. У извештајима о обдукцији наведено је да је смрт жртава била насилна и изазвана разарањем или оштећењем виталних органа и опекотинама трећег и четвртог степена због експлозије, или компликација после тога.

В. Прелиминарне истражне радње

19. Београдска полиција је по службеној дужности 24. јуна 1995. године оформила комисију за испитивање узрока експлозије. Комисија се састојала од неколико службеника из Института безбедности МУП-а Србије¹, као и два професора са Машинског факултета у Београду, Б. Ј. и Ђ. Б., који су такође били сувласници „ЈПЛ“ (види став 11. у горњем тексту).

¹ У то време, Институт безбедности је био у оквиру Службе безбедности. И сектор тајне службе и сектор јавне безбедности били су у оквиру Министарства унутрашњих послова.

20. Након увиђаја на лицу места од 23. до 26. јуна 1995. године и компјутерских симулација експлозија, два стручњака из Института безбедности, Б. Г. и П. П., су 9. августа 1995. године доставила свој извештај ДДПО. У вези са узроком и пореклом несреће, стручњаци су навели (а) да је експлозија прво изазвана топлотом коју су произвели ваљци у ваљаоници за време производње композитног горива; (б) да статички електрицитет није могао да упали композитно гориво, премикс или траке горива; (в) да је примарна експлозија премикса или траке композитног горива на обртним двоваљцима у ваљаоници највероватније изазвана присуством механичког предмета у премиску, који је завршио између ваљака; и (г) да је првобитна експлозија довела до две секундарне експлозије премикса, који је чуван у два алуминијумска бурета уз ваљаоницу.

21. Инспекторат Министарства рада је 30. августа 1995. године поднео кривичну пријаву против директора „Грмеча“, Р. У., због кршења здравствених и безбедносних прописа (види ст. 76 - 77. у даљем тексту). Претходно, 3. јула 1995. године Министарство је обавестило тужиоца да им је 24. и 26. јуна 1995. године одбијен приступ фабрици и документацији ради прегледа, и да их „Грмеч“ до тог датума није обавестио о несрећи са фаталним исходом, како се то захтева релевантним законом.

22. Изгледа да је тужилац поднео захтев за спровођење појединих истражних радњи против непознатих лица из „Грмеча“ у вези са експлозијом. Подносилац представке је 13. септембра 1995. године затражио да му се додели статус жртве.

23. Подносилац представке и рођаци још две жртве су 8. марта 1996. године поднели кривичну пријаву против једног броја виших службеника „Грмеча“ и „ЈПЛ“ (Р. У., Д. М., С. К., Д. З., Љ. Р., З. О., Б. И. и В.Б.), на основу тога што постоји основана сумња да су озбиљно прекршили прописе о јавној безбедности (види став 76. у даљем тексту, члан 194. став 2. у вези са чланом 187. став 4. Кривичног законика).

24. Извештај вештака од 9. августа 1995. године уручен је подносиоцу представке 15. априла 1996. године. Две недеље након тога, подносилац представке је доставио бројне примедбе и поставио питања. Он је, између осталог, поставио питање овлашћења стручне комисије да испитује случај, чињеницу да се она усредредила на узрок експлозије без утврђивања да ли су предузете одговарајуће безбедносне мере, и закључке стручњака, који су били чиста претпоставка.

25. Тужилац је 5. јуна 1996. године поднео захтев Окружном суду у Београду да се саслушају полицијски вештаци.

26. На рочишту заказаном за 4. децембар 1996. године, истражни судија међутим није узео изјаве од вештака. Подносилац представке је поново ставио примедбу на извештај вештака. Истражни судија је потврдио да се за извештај вештака сва питања доставе у писаној форми и да им се одобри још један месец за одговор. У свом одговору од 15. априла 1997. године, вештаци су појаснили да им је (а) 23. јуна 1995. године на месту

несреће, на које су отишли по службеној дужности, истражни судија дао усмена упутства да утврде узрок експлозије; (б) да нису направили никакав план ни програм за стручни извештај; (в) да нису имали довољно информација (на пример, о оригиналном премиску или готовом производу) за испитивање и утврђивање узрока експлозије, али да су нашли трагове АП на месту несреће и да им је „ЈПЛ“ дао формулу премикса; (г) да нису могли да кажу да ли је ватра почела на ваљцима, гориву или траци ракетног горива; (д) да нису нашли никакву документацију о планирању или технолошком програму производње ракетног горива које је довело до експлозије; и да је (ђ) њихов задатак био да утврде узрок експлозије, а не одговорност.

27. Подносилац представке је 14. маја 1997. године допунио своју кривичну пријаву, ослањајући се на члан 194. став 2. у вези са чланом 187. став 4. Кривичног законика (види став 76. у даљем тексту).

28. Након предлога тужиоца од 10. јуна 1997. године, суд је месец дана касније одредио да Војни институт утврди и поднесе извештај о томе да ли је узрок експлозије био техничке природе или људска грешка. Институт је 18. јула 1997. године обавестио истражног судију да он нема могућности да то уради.

29. Хемијски факултет у Београду одређен је 28. новембра 1997. године да утврди узрок експлозије, да ли је она могла да се избегне и евентуалну одговорност у том смислу.

30. После два неуспешна покушаја да се добију додатни релевантни подаци, професор Хемијског факултета у Београду, И. Ј. поднео је извештај 12. маја 1998. године. Он је тврдио да се он заснива на поузданим подацима које је прикупио Институт безбедности, с обзиром да је, због протекла времена, било немогуће анализирати било какве узорке на лицу места. Он је појаснио да није користио већину документације Института, пошто се она односи на компјутерски урађене и симулиране експерименте претпостављених догађаја који би само непосредно могли да наговесте могуће одговоре. Вештак је изјавио да су прикупљени подаци непотпуни и да не садрже квантитативне податке о прегледаним узорцима да би била могућа дубља анализа прикупљених доказа или њено усаглашавање са догађајима који су наводно довели до експлозије. Не искључујући могућност да је узрок експлозије могао бити онај који су сугерисали полицијски вештаци, вештак је приметио да је могуће излагање АП влази могло да га учини осетљивим на органско једињење и да је експлозију могао изазвати комадић папира, дрвета или моторно уље, посебно у присуству непожељних честица метала или гаражи.

31. Вештак је, такође, констатовао да су релевантна следећа питања: (а) иако су у производном процесу коришћене експлозивне, карциногене и друге опасне материје, за њих није нађена никаква техничко-технолошка документација нити сертификати; (б) чистоћа компоненти, посебно АП, била је под знаком питања (описан је као светло ружичаст прах, а он је бела, кристална материја); (в) откривени узорци, што је необично,

садрже присуство фосфата, који нису компоненте композитног горива, или опреме за одржавање ваљаонице или саме зграде; (г) производни процес и технологија изгледа да нису тачно прецизирани и праћени, пошто су одређене компоненте додате и измешане у ваљаоници током производног процеса; и (ђ) неприхватљиво велики број присутних појединаца указивао је да они нису знали шта се производило и да остале безбедносне мере вероватно нису биле предузете.

32. Након предлога тужиоца од 13. јуна 1998. године, истражни судија је саслушао доказе од једног броја сведока и преживелих жртава несреће (осамнаест од њих деветнаест били су из Београда) у десет наврата од 10. новембра 1998. године до 15. октобра 1999. године.² Питани су ко је дозволио В. Б. да у „Грмеч“ донесе премикс, и да ли су знали шта он садржи и које сигурносне мере су предузете. Истражни судија је такође 27. јула 1999. године, односно 18. фебруара 2000. године обавио разговор са господином Радосавом Лукићем и господином Јовицом Станишићем, замеником начелника и начелником Службе државне безбедности.

33. Истражни судија је 1. марта 2000. године спис предмета са прикупљеним доказима вратио тужиоцу.

34. Истражни судија је 9. јуна 2000. године, на иницијативу тужиоца, повукао спис предмета и запечатио изјаве службеника Службе државне безбедности, означивши их као државну тајну.

35. Јавни тужилац је 12. јуна 2000. године донео одлуку да се не спроводи кривично гоњење, ослањајући се на тајне доказе и информације. Он је навео да је детаљна анализа чињеница дата у службеној белешци од 15. марта 2000. године, која је означена као поверљива. Он је укратко одбио притужбу подносиоца представке на основу тога да није било елемената кривичног дела које се кривично гони по службеној дужности, позивајући се на чл. 184. до 187. Кривичног законика. Дописом од истог датума, подносилац представке је обавештен о одлуци тужиоца и саопштено му је да он може да покрене супсидијарно кривично гоњење у року од осам дана од датума пријема дописа, подношењем захтева за спровођење истраге.

Г. Супсидијарно кривично гоњење које је подносилац представке предузео

1. Истражне радње

36. Подносилац представке је тврдио да, и поред захтева, није имао приступ списима предмета до 10. јуна 2000. године. У међувремену, он је испоставио извештај сталног судског вештака за експлозиве и динамит, М. А. Л. У њеном извештају од 11. маја 2000. године, вештак је изјавила да је највећи део посла полицијских вештака био непотпун или

² Од 10. до 12. новембра и 22. децембра 1998. године; 19, 22. и 25. фебруара, 25. маја, 9. септембра и 15. октобра 1999. године.

небитан, и навела разлоге за ову тврдњу. Она је утврдила да ни „Грмеч“ ни „ЈЛП“ нису били регистровани и прописно опремљени за рад са експлозивних материјама, и да њихови запослени нису имали неопходне вештине и знање. Она је у начелу потврдила, и даље разрадила, налазе стручњака Хемијског факултета и прецизирала бројне пропусте ова два предузећа у поштовању релевантних одредби Закона о експлозивним материјама, запаљивим течностима и гасовима у вези превоза и рада са експлозивним материјама (види ст. 84-86. у даљем тексту).

37. Подносилац представке је 20. јуна 2000. године покренуо супсидијарно кривично гоњење против Р.У., С. К., Р. Ч., В.Б., Ј.Т. и Р. Л. подношењем захтева Окружном суду у Београду да се отвори кривична истрага о кршењу безбедносних прописа, позивајући се на чл. 194. став 2. и 187. ст. 1. и 3. Кривичног законика (види став 76. у даљем тексту).

38. Истражни судија Окружног суда у Београду је 27. септембра 2000. године изразио неслагање са захтевом и проследио предмет трочланом судском већу (види став 81. у даљем тексту).

39. Трочлано судско веће Окружног суда је 3. октобра 2000. године потврдило одлуку истражног судије, утврдивши да је ракетно гориво произведено на основу налога тадашњег председника Србије, господина Милошевића и господина Станишића (види ст. 7. и 32. у горњем тексту). Подносилац представке је уложио жалбу 21. октобра 2000. године.

40. Врховни суд Србије је 28. децембра 2000. године укинуо ту одлуку. Он је 25. јануара 2001. године вратио предмет Окружном суду у Београду ради додатне истраге, утврдивши да органи тужилаштва нису правилно оценили доказе.

41. Месец дана након захтева тужиоца од 19. марта 2001. године, истражни судија је ангажовао Војно-техничку академију – Катедру за ракетна горива да уради ново вештачење у вези са експлозијом. Академија је то одбила, тврдећи да нема овлашћење да га уради.

42. Истражни судија је 10. маја 2001. године одредио Институт безбедности да уради вештачење, али је овај институт то одбио, позивајући се на свој извештај од 9. августа 1995. године (види став 28. у горњем тексту).

43. Истражни судија је 12. јуна 2001. године обавестио подносиоца представке да не постоји друга расположива институција која ће припремити ново вештачење и да, уместо тога, он може подићи оптужницу директно ако то жели.

44. Подносилац представке је у јуну и августу 2001. године подигао оптужницу и затражио даље истражне радње.

45. Кривично веће Окружног суда је 25. марта 2002. године вратило спис предмета истражном судији, позивајући се на одлуку Врховног суда од 28. децембра 2000. године (види став 40. у горњем тексту). Веће је упутило истражног судију да отвори истрагу и обави разговор са осумњиченима. Оно је навело да би трочлано судско веће Окружног суда поново донело одлуку о одбијању да се отвори истрага пошто се осумњичени саслушају. Оно је објаснило да би било неприкладно да се приступи супсидијарној оптужници, а да се прво не спроведе истрага, чак и уз одобрење истражног судије да подигне директну оптужницу, ако осумњичени нису никада испитивани.

46. Истражни судија је истог дана отворио истрагу. Од 16. септембра до 10. октобра 2002. године он је испитао свих пет осумњичених и донео појединачне одлуке о истрази у вези са сваким од њих.

47. Истражни судија је 29. октобра 2002. године поново одредио Војно-техничку академију да уради вештачење ради утврђивања на јасан и закључан начин узрока експлозије и које су неправилности у производном процесу довеле до експлозије. У кратком извештају урађеном у децембру 2002. године, Академија је овог пута навела да је њихов задатак очигледно био да испитају узрок несреће, а не евентуални пропуст неког од осумњичених да заштити учеснике у производњу од ризика од експлозије.

48. Истражни судија је 8. априла 2003. године затворио истрагу. Подносилац представке је обавештен и упућен да може да подигне оптужницу као супсидијарни тужилац у року од петнаест дана ако то жели.

2. *Кривични поступак*

49. Подносилац представке и још два лица су 22. априла 2003. године подигла оптужницу, оптужујући четири бивша виша службеника „Грмеча“ и „ЈПЛ“, Р. У., С. К., Р. Ч. и В.Б., као и господина Р. Л., бившег заменика начелника Службе безбедности, због не предузимања мера које су биле неопходне да би се спречило да животи сина подносиоца представке и других буду неизбежно под ризиком или ради ублажавања броја настрадалих. До 3. јула 2003. године, Окружни суд је одбацио све примедбе које је одбрана поставила да је оптужница мањкава, и потврдио оптужницу.

50. Почетак суђења заказан је за 12. децембар 2003. године, а затим за 22. март 2004. године, али је га је суд оба пута одложио пошто није био у могућности да обезбеди прописан састав већа, а/или неки окривљени нису прописно позвани.

51. Суђење пред Окружним судом у Београду коначно је почело 14. маја 2004. године, када је суд саслушао двојицу окривљених и одложио суђење због тога што је планирано време истекло. Три заказана претреса (14. јуна 2004. године, 16. и 17. септембра 2004. године и 18. јануара 2005. године) одложена су због других обавеза председавајућег судије и/или због тога што се један окривљених или више њих нису појавили у суду.

52. На претресу одржаном 15. и 16. марта 2005. године, суд је саслушао четири окривљена (С. К., Р.У., В.Б. и Р.Ч.) и закључио претрес ради одлучивања о даљим приговорима на оптужницу. Од 23. марта 2005. године до 7. децембра 2005. године, надлежни судови су одбили оптужницу у односу на Р. Л. и Р. Ч., пошто је подносилац представке пропустио да их наведе као осумњичене у његовој ранијој кривичној пријави за предметна кривична дела (види став 23. у горњем тексту), за која се, у начелу, претпостављало да ће бити кривично гоњена по службеној дужности. Претрес заказан за 24. октобар 2005. године одложен је да би судови могли да донесу одлуку о примедби Р. Ч., а следећи претрес заказан једанаест месеци касније, 13. септембра 2006. године, отказан је пошто је спис предмета био у Врховном суду ради одлуке о ревизији коју су уложили остали осумњичени (Р.У., С. К. и В.Б.) на судске одлуке о њиховим приговорима.

53. Оптужница је 25. септембра 2006. године мало измењена у односу на чињенице.

54. Суђење је поново почело 20. новембра 2006. године пред новим већем, а такође и због протеча времена од претходно држаног претреса. Суд је саслушао окривљене и два сведока.

55. Подносилац представке је 6. фебруара 2007. године затражио од Окружног суда да понови размотри да ли је класификација сведочења два службеника Службе безбедности као државне тајне у складу са законом, и да их дода у спис предмета, ако је прикладно. Суду није достављена никаква одлука у вези са његовим захтевом.

56. Суђење је још једном поново почело пред новим судским већем 12. фебруара 2007. године, када је суд саслушао двојицу окривљених и три сведока. Суд је 14. и 15. маја 2007. године саслушао четири нова сведока, као и Р. Л. и Р.Ч. Претрес заказан за 13. фебруар, 5. септембар и 12. новембар 2007. године одложен је или отказан због штрајка записничара и/или због тога што сведоци нису прописно позвани или се нису појавили у суду. Суд је четворици сведока одредио новчане казне због тога што се нису појавили на суду.

57. Суђење је опет још једном поново почело пред још једним судским већем 11. фебруара 2008. године, поново због протеча времена. Суд је саслушао једног сведока и одложио претрес због тога што није могао да одржи прописан састав већа. Два даља заказана претреса (15. априла и 8. септембра 2008. године) отказана су на захтев окривљених или њихових адвоката из приватних или професионалних разлога и/или због тога што сведоци нису прописно позвани.

58. Подносилац представке је 17. јула 2008. године подигао нову оптужницу против Р. Л. и Р. Ч.

59. Због протеча времена почело је ново суђење 24. новембра 2008. године, када је суд поново саслушао окривљене и четири сведока. Текући поступак је 28. новембра 2008. године спојен са кривичним поступком против Р. Л. и Р. Ч. Два претреса заказана за 25. и

26. фебруар и 23. април 2009. године отказана су због пропуста адвоката окривљених да се појаве у суду и/или због потешкоћа у успешном проналажењу одређених вештака после толико година.

60. Суђење је поново почело 24. јуна 2009. године због протеча времена, али се није могло одржати зато што вештаци нису дошли у суд. Судија је новчано казнио једног од вештака. Суд је 16. септембра 2009. године саслушао једног полицијског вештака (Б. Г.). Претрес заказан за 15. децембар 2009. године одложен је због одсуства два вештака судске медицине (П.П. и И.Ј.) и адвоката окривљених.

61. Након реформе судства, предмет је 1. јануара 2010. године додељен другом судији новог надлежног Вишег суда у Београду, па је поступак морао да почне из почетка. Претрес заказан за 21. мај 2010. године отказан је због тога што је суд обавештен да је Р. Л. пронађен мртав 19. фебруара 2010. године, као и због тога што адвокати окривљених нису прописно позвани на суд.

62. Суд је 6. јула 2010. године прекинуо поступак против Р. Л. Да би се суђење убрзало, подносилац представке је изменио оптужницу, оптужујући окривљене да су саучесници у озбиљним кршењима безбедносних прописа (види став 77. у даљем тексту, члан 288.2 у вези са чланом 278.3 Кривичног законика). Претрес је одложен до 19. октобра 2010. године да би се окривљенима омогућило да прилагоде одбрану према мало измењеној оптужници. Овај други претрес, такође, није одржан због штрајка правосуђа.

63. До септембра 2011. године, Окружни суд је једном држао претрес и одложио четири пута. Конкретно, током веома кратког рочишта 11. фебруара 2011. године један окривљени и један број сведока поново је саслушан, док је претрес заказан за 8. децембар 2010. године и 24. март 2011. године био одложен зато што се адвокати окривљених нису појавили. Претрес заказан за септембар 2011. године отказао је сам суд због тога што очигледно није био у стању да обезбеди прописан састав већа. Једна од страна у поступку жалила се због кашњења, а Виши суд у Београду га је обавестио да је предмет означен као „заостали“ предмет и да ће се убрзо разматрати.

64. Суд је 24. априла 2013. године донео првостепену одлуку. Он је ослободио окривљене, налазећи да нема довољно доказа да би се они прогласили кривим за дела за која су окривљени. Пресуда је подносиоцу представке уручена 8. септембра 2013. године.

65. Према информацијама које су стране саопштиле, предмет још није решен пред Апелационим судом у Београду.

Д. Уставна правна средства и односни парнични поступак након тога

66. Подносилац представке је 10. септембра 2010. године уложио жалбу Уставном суду, жалећи се на дужину кривичног поступка описаног у горњем тексту. Он се посебно

жалио на препреке и опструкције у кривичном поступку, што није укључен у истражне радње и што није имао приступ спису предмета.

67. Уставни суд је 14. јула 2011. године утврдио да је подносилац представке претрпео повреду „права на суђење у разумном року“ у вези са неделотворним, неодговарајућим и дугим кривичним поступком пред првостепеним судом, и наложио суду да закључи спорни поступак што је пре могуће. Да би утврдио своју надлежност *ratione materiae*, суд је утврдио да се кривични поступак односи на право на живот, које је грађанско право. Уставни суд је, такође, саопштио да подносилац представке има право на накнаду нематеријалне штете, у складу са чланом 90. Закона о Уставном суду. Изгледа да та одлука није уручена подносиоцу представке до октобра 2011. године.

68. Адвокат подносиоца представке је 31. октобра 2011. године поднео захтев Комисији за накнаду штете. При томе се он ослонио на одлуку Уставног суда и тражио 10.000.000 динара (РСД) као накнаду за претрпљену материјалну и нематеријалну штету.

69. Комисија за накнаду штете је 27. децембра 2011. године понудила да подносиоцу представке исплати износ од РСД 100.000 (у то време приближно 840 евра (ЕУР)) на име нематеријалне штете наведене у одлуци Уставног суда. Према информацијама садржаним у спису предмета, подносилац представке је одбио да прихвати тај износ, сматрајући га недовољним.

70. Уместо тога, подносилац представке је 17. јула 2012. године поднео тужбу Основном суду у Београду, констатујући да није добио одговарајућу понуду од Комисије за накнаду штете, због чега има право да покрене посебну парницу с тим у вези (члан 90. Закона о Уставном суду, види став 63. У горњем тексту). Подносилац представке је тражио РСД 10.000.000 (у то време приближно ЕУР 85.000) за претрпљену нематеријалну штету.

71. Основни суд у Београду је 12. децембра 2013. године усвојио део захтева подносиоца представке и досудио му РСД 500.000 (приближно ЕУР 4.330). Подносилац представке је ослобођен плаћања судске таксе на основу старости и лошег материјалног стања.

72. Апелациони суд у Београду је 14. маја 2014. године смањио досуђени износ на РСД 300.000 (приближно ЕУР 2.580). Суд је навео да би исплата првобитно досуђеног износа била супротна сврси накнаде и да држава не може бити одговорна за пропусте трећих страна. Према информацијама страна, досуђени износ још није исплаћен.

73. Изгледа да је непрецизираног дана подносилац представке уложио још једну уставну жалбу Уставном суду у вези са накнадом. Стране нису обавестиле Суд о исходу поступка пред Уставним судом.

Б. Статус „Грмеча“ и *JPL Systems*

74. И поред захтева Суда Влади да му достави информације које указују на власничку структуру „Грмеча“ и „ЈПЛ“ од јуна 1995. године, документација коју је Влада доставила односи се само на правни статус „Грмеча“ од 1997. године, када је постојао као друштво са ограниченом одговорношћу. И поред тога, документи које Суд поседује показују да је 1995. године он био успешно друштвено предузеће/пословни систем³ са дозволом за производњу хомогених подних прекривки и других производа израђених од ПВЦ маса. Његова фабрика „Винфлекс“ је очигледно била регистрована за производњу материјала од битумена.

75. „ЈПЛ“ је 1995. године било регистровано као приватно предузеће за друге услуге, осим производње ракетног горива. Изгледа да је убрзо после експлозије предузеће пререгистровано као *Brunner*, и да су неки његови суоснивачи, укључујући и Р.Ч. и Б. Ј., даље пререгистровали ово предузеће или оснивали нова предузећа под именом *Infinity* и/или *EdePRO*. Према медијским извештајима, у новембру 2008. године дошло је до нове експлозије у просторијама *EdePRO*. Једно лице је настрадало, а три су повређена.

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАЋЕ ПРАВО

А. Кривични законици

76. Кривични законик из 1977. године (објављен у „Службеном листу Социјалистичке Републике Србије“ – „Сл. лист СРС“ – број 26/77, измене објављене у „Сл. листу СРС“, бр. 28/77, 43/77, 20/79, 24/84, 39/86, 51/87, 6/89, 42/89, и „Службеном гласнику Републике Србије“ – „Сл. гласник РС“ – бр. 16/90, 21/90, 26/91, 75/91, 9/92, 49/92, 51/92, 23/93, 67/93, 47/94, 17/95, 44/98, 10/02, 11/02, 80/02, 39/03 и 67/03) био је на снази од 1. јула 1977. године до 1. јануара 2006. године. Релевантне одредбе гласе како следи:

Члан 187. (Јавна безбедност)

„(1) Ко пожаром, поплавом, експлозијом, отровом или отровним гасом, радиоактивним или другим јонизирајућим зрачењем, моторном силом или каквом другом општеопасном радњом или општеопасним средством изазове опасност за живот или тело људи или за имовину већег обима, казниће се затвором од шест месеци до пет година.

(2) Казном из става 1. овог члана казниће се службено или одговорно лице које не постави прописане уређаје за заштиту од пожара, експлозије, поплаве, отрова, отровног гаса, радио-активних или других јонизирајућих зрачења или ове уређаје не одржава у исправном стању или их у случају потребе не стави у дејство или уопште не поступа по прописима или техничким правилима о мерама заштите и тиме изазове опасност за живот или тело људи или за имовину већег обима.

³ Друштвена предузећа су реликт бившег југословенског брэнда комунизма и „самоуправљања“ (види Р. Качапор и друге против Србије, бр. 2269/06 тим редом, ст. 71-76, 15. јануар 2008. године, и Алишић и други против Босне и Херцеговине, Хрватске, Србије, Словеније и Бивше Југословенске Републике Македоније [ВВ], број 60642/08, став 12, ЕЦХР 2014)

(3) Ако су дела из ст. 1. и 2. овог члана учињена на месту где је окупљен већи број људи, учинилац ће се казнити затвором од једне до осам година.

(4) Ако је дело из ст. 1. и 3. овог члана учињено из нехата, учинилац ће се казнити затвором до три године.”

Члан 194. став 2. (Озбиљне повреде безбедносних прописа)

„Ако је услед дела из чл. 187. ст. 1. до 3, 188. став 1, 189. ст. 1. до 2 и члана 190. став 1. овог законика наступила смрт једног или више лица, учинилац ће се казнити затвором од најмање три године.“

77. Кривични законик из 2005. године (објављен у „Сл. гласнику РС“, број 85/05 од 6. октобра 2005. године, измене објављене у „Сл. гласнику РС“, бр. 88/05 од 14. октобра 2005. године, 107/05 од 2. децембра 2005. године, 72/09 од 3. септембра 2009. године и 111/09 од 29. децембра 2009. године) ступио је на снагу 1. јануара 2006. године. Он садржи сличне одредбе (чл. 278. и 288. став 2. истог), али су прописане казне сада затвор од једне до шест година (уместо затвор од једне до осам година) за повреде прописа о општој безбедности на месту где је окупљен већи број људи, и затвор од две до дванаест година (уместо затвора од најмање три године) за повреде прописа о општој безбедности која има за последицу смрт једног или више лица.

Б. Законик о кривичном поступку

78. Законик о кривичном поступку из 2001. године (објављен у „Службеном листу Савезне Републике Југославије“ – „Сл. лист СРЈ“ – број 70/01 од 28. децембра 2001. године, измене објављене у „Сл. листу СРЈ“, број 68/02 од 19. децембра 2002. године и „Сл. гласнику РС“, бр. 58/04 од 28. маја 2004. године, 85/05 од 6. октобра 2005. године, 115/05 од 27. децембра 2005. године, 49/07 од 29. маја 2007. године, 20/09 од 19. марта 2009. године и 72/09 од 3. септембра 2009. године) ступио је на снагу 28. марта 2002. године. Релевантне домаће одредбе садржане су у чл. 19, 20, 46, 61, 64, 235, 242, 243, 379, 406. и 425. Законика.

79. Већина кривичних дела (укључујући и она горе наведена) подлежу кривичном гоњењу од стране јавног тужилаштва, а нека лакша кривична дела предмет су само приватног кривичног гоњења. Нахођење јавног тужиоца у одлучивању да ли да некога оптужи, везано је, међутим, начелом законитости, што захтева да он мора да поступи кад год постоји основана сумња да је учињено кривично дело које подлеже кривичном гоњењу од стране јавног тужилаштва. Јавни тужилац мора предузети неопходне предистражне радње за откривање кривичних дела која подлежу кривичном гоњењу од стране јавног тужилаштва и за идентификацију наводних починилаца. У том смислу, њему је поверено овлашћење да координира рад разних агенција за примену закона и других владиних тела.

80. Ако јавни тужилац сматра да, на основу доказа пред њим, постоји основана сумња да је неко лице починило кривично дело које подлеже кривичном гоњењу од стране јавног

тужилаштва, он ће од надлежног суда тражити да покрене званичну истрагу или подигне оптужницу. Ако, међутим, јавни тужилац одлучи да нема основа за покретање таквог поступка, он мора донети образложену одлуку, а такође обавестити и оштећеног о тој одлуци; оштећени затим има право да преузме кривично гоњење у предмету у своје име, у својству „супсидијарног тужиоца“, у року од осам дана од обавештења о одлуци јавног тужиоца.

81. Супсидијарни тужилац може поднети захтев за отварање истраге или подићи оптужницу. Ако истражни судија одбије да покрене тражену истрагу, предмет ће бити упућен трочланом судском кривичном већу да донесе одлуку с тим у вези у року од четрдесет осам часова. Дозвољена је даља жалба. Ако је супсидијарни тужилац већ преузео кривично гоњење, јавни тужилац и поред тога има овлашћење да поново преузме кривично гоњење по службеној дужности.

В. Резиме законског оквира за поступање са експлозивним и запаљивим материјама

82. У релевантном тренутку, набавку, производњу, промет и/или складиштење наоружања и експлозивних и запаљивих материја требало је обављати у складу са бројним здравственим и безбедносним захтевима и на начин утврђен релевантним законима и подзаконским актима, према случају.

83. Закон о производњи наоружања и војне опреме Социјалистичке Федеративне Републике Југославије⁴ прописивао је, између осталог, услове и начин производње наоружања и војне опреме потребних за испоруку Југословенској армији и националној одбрани уопштено, као и правни статус предузећа са овлашећњима да то раде. Дозволу за производњу наоружања и војне опреме имала су само предузећа која су овластили или уговорили органи националне одбране или која су на основу посебног савезног закона имала дозволу да производе наоружање и војну опрему. Од предузећа са дозволом тражило се да поштују превентивне мере и безбедносне прописе, организују посебне јединице и усвајају техничке и физичке планове и програме противпожарне одбране у том смислу. Према закону, органи националне одбране били су одговорни за спровођења закона, док су подаци о капацитету, развојним програмима и производњи оружја били поверљиви.

84. Закон о промету експлозивних материја Социјалистичке Федеративне Републике Југославије⁵ и Закон о експлозивним материјама, запаљивим течностима и гасовима

⁴ Закон о производњи наоружања и војне опреме (објављен у „Службеном листу Социјалистичке Федеративне Републике Југославије“ – „Сл. лист СФРЈ“ – број 30/79. Република Србија је 1996. године усвојила нови закон.

⁵ Закон о промету експлозивних материја (објављен у „Сл. листу СФРЈ“, бр. 30/85, 6/89 и 53/91, и „Сл. листу СРЈ“, број 24/94 (касније измењен 1996. године, 2002. године и 2005. године)

Републике Србије⁶ регулишу услове и поступке за издавање овлашћења, стручност и контролу органа, и њихов надзор над спровођењем закона. Закон такође прописује друга питања од значаја за производњу и промет експлозивним и/или запаљивим материјама које се не користе у војном и рударском сектору. Оружје могу производити регистрована предузећа, која су дозволе добила од надлежних органа унутрашњих послова (на нивоу Републике Србије или аутономних покрајина) након добијања позитивног мишљења од надлежних органа националне одбране. Ниједна дозвола за производњу не може се користити док надлежни органи не потврде да је предузеће испунило све неопходне захтеве у погледу места, техничке опреме, безбедносних и превентивних мера, складиштења и обуке особља, како се законом захтева.

85. Од предузећа са дозволом се захтева да обезбеде спровођење свих превентивних мера и да људи и околни објекти буду заштићени. Она морају да воде евиденцију о произведеним материјама и коришћеним технологијама (коју потврђују надлежни државни органи). Они, такође, морају да се постарају да запослени буду прописно обавештени о производној технологији и ризицима, и обучени да их контролишу или како да са њима поступају, и да прибаве одобрење за превоз експлозивних и запаљивих материја. Штавише, од предузећа се тражи да успоставе одговарајуће провере и редовно оцењују како се примењују прописани захтеви и мере.

86. Најзад, органи унутрашњих послова Републике Србије или њених покрајина одговорни су за надзор примене прописа о производњи експлозивних материја, док општински органи унутрашњих послова имају улогу надзора за све делатности и мере.

87. Релевантни закони утврђују одговорност за дисциплинске, кривичне или прекршајне поступке, према случају, за пропусте у поштовању прописа.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА ЧЛАНА 2. КОНВЕНЦИЈЕ

88. Подносилац представке се притуживао према чл. 6. и 13. Конвенције што Тужена држава није спровела неодложну и делотворну истрагу о смрти његовог сина, са наводном намером да се прикрије злоупотреба од стране Тужене државе.

89. У светлу своје судске праксе (види, на пример, *Önerüldiz против Турске* [ВВ], број 48939/99, ЕЦХР 2004-ХП, и *Pereira Henriques против Луксембурга*, број 60255/00, 9. мај 2006. године), а као „онај који правно квалификује” чињенице сваког предмета пред њим (види *Akdeniz против Турске*, број 25165/94, став 88, 31. мај 2005. године и *Младеновић против Србије*, број 1099/08, став 35, 22. мај 2012. године), Суд сматра да ову притужбу

⁶ Закон о експлозивним материјама, запаљивим течностима и гасовима (објављен у „Сл. листу СРС, бр. 44/77, 45/85 и 18/89, и „Сл. гласнику РС“, бр. 53/93, 67/93 и 48/94 (касније измењен 2005. године)

треба разматрати према члану 2 . Конвенције (види *Gina Ionescu против Румуније*, број 15318/09, став 28, 11. децембар 2012. године), који гласи како следи:

Члан 2.

1 Право на живот сваког лица заштићено је законом. Нико не сме бити намерно лишен живота, осим приликом извршења пресуде суда којом је осуђен за злочин за који је ова казна предвиђена законом.

2 Лишење живота се не сматра противним овом члану ако проистекне из употребе силе која је апсолутно нужна:

а) ради одбране неког лица од незаконитог насиља;

б) да би се извршило законито хапшење или спречило бекство лица законито лишеног слободе;

ц) приликом законитих мера које се предузимају у циљу сузбијања нереда или побуне.”

90. Влада није оспорила карактеризацију Суда дату приликом достављања овог предмета.

А. Допуштеност

1. *Компатибилност ratione temporis*

(а) Поднесци страна

91. Позивајући се веома на начело забране ретроактивности и праксу Суда пре и после случаја *Шилих* (види *Блечић против Хрватске* [ВВ], број 59532/00, ст. 63-69, ЕЦХР 2006-III; *Шилих против Словеније* [ВВ], број 71463/01, 9. април 2009. године; *Agache и други против Румуније*, број 2712/02, 20. октобар 2009. године; *Velcea и Mazăre против Румуније*, број 64301/01, 1. децембар 2009. године; *Şandru и други против Румуније*, број 22465/03, 8. децембар 2009. године; и *Тупа против Турске*, број 22339/03, 19. јануар 2010. године), Влада је тврдила да Суд нема временску надлежност да се бави овим предметом.

92. Влада је истакла да је до кобне експлозије дошло 1995. године, да је званична истрага ове несреће завршена до 8. априла 2003. године и да је подносилац представке покренуо кривични поступак у априлу 2003. године. Иако потврђујући да је обавеза да се спроведе истрага еволуирала у посебну и независну дужност, која може државу да обавезе чак и када се наводна смрт десила пре ступања Конвенције на снагу у односу на ту државу, Влада је тврдила да Суд, и поред тога, има временску надлежност да разматра само оне догађаје који су се десили након датума ратификације. Међутим, према мишљењу Владе, чињенице овог предмета показале су да је наводна повреда права подносиоца представке настала из догађаја који су се десили пре 3. марта 2004. године, наиме пре датума када је Конвенција ступила на снагу у односу на Србију („датум ратификације“).

93. Влада је тврдила да није утврђен ниједан елемент „стварне везе“ између спорне смрти и ступања Конвенције на снагу у односу на Србију да би на снагу ступила процесна

обавеза из члана 2. Конвенције. Прво, док је у предмету *Шилих* пресудан елемент био кратак протек времена (једна година) између смрти сина подносиоца представке и дана када је Словенија прихватила право на појединачну представку, кобна несрећа која је покренула истрагу у овом предмету десила се девет година пре датума ратификације. Штавише, и супротно ставу Суда у бројним предметима након случаја *Шилих* у којима је значајна пропорција процесних корака које ова одредба захтева спроведена или је требало да буде спроведена након ратификације, званична истрага у питању спроведена је и окончана пре критичног датума. Влада је нагласила да иако је кривично гоњење од стране подносиоца представке настављено и после датума ратификације, подносилац представке није тражио поновно покретање истраге. Надлежни органи нису могли покренути још једну истрагу по службеној дужности нити обновити кривично гоњење након што је првобитна истрага окончана, а подносилац представке је већ преузео кривично гоњење у својству „супсидијарног тужиоца“. Влада је због тога била мишљења да Суд притужбу подносиоца представке треба да одбаци као некомпатибилну са Конвенцијом *ratione temporis*.

94. Подносилац представке је тврдио да се његове притужбе не могу одбити по овом основу, пошто је спорни кривични поступак настављен и после датума ратификације.

(б) Оцена Суда

95. Суд примећује да је Србија ратификовала Конвенцију 3. марта 2004. године и да су истражни органи Србије заиста обавили истрагу пре тог датума.

96. Према општим правилима међународног права (види члан 28. Бечке конвенције о уговорном праву), Конвенција не обавезује Високу страну уговорницу у односу на неко дело или чињеницу који су се десили или ситуацију која је престала да постоји пре њеног ступања на снагу у односу на ту страну („критични датум“ – види *Блечић*, цитирана у горњем тексту, став 70; *Šilih*, цитирана у горњем тексту, став 140; и *Varnava и други против Турске* [ВВ], бр. 16064/90, 16065/90, 16066/90 и 16068-16073/90, став 130, ЕЦХР-2009). Пошто питање кобне експлозије датира из 1995. године, Суд стога не би имао временску надлежност да разматра одговорност Тужене државе, ако уопште постоји, у вези са њеном материјалном обавезом према члану 2, да је подносилац представке поставио такво питање.

97. С друге стране, начела која се односе на временска ограничења надлежности Суда у вези са процесном обавезом спровођења истрага о смрти или злостављању која су се десила пре ступања Конвенције на снагу у односу на Тужену државу су следећа:

(а) Процесна обавеза државе да спроведе истрагу еволуирала је у посебну и независну дужност, која може државу да обавезе чак и када се наводна смрт десила пре ступања Конвенције на снагу у односу на ту државу (види *Šilih*, цитирана у горњем тексту, ст. 159. и 162, и *Velcea и Mazăre против Румуније*, бр. 64301/01, став 81, 1. децембар 2009. године).

(б) Међутим, имајући на уму начело правне сигурности, временска надлежност Суда у вези са поштовањем процесне обавезе из члана 2. у односу на смртне случајеве који се десе пре критичног датума није бесконачна.

(i) Прво, само процесни поступци и /или пропусти настали после тог датума могу спадати у временску надлежност Суда. Позивање на „процесне поступке“ мора се разумети у смислу својственом за процесну обавезу према члану 2, наиме, поступци предузети у оквиру кривичног, парничног, управног или дисциплинског поступка који могу довести до идентификације и кажњавања одговорних или до досуђивања накнаде оштећеној страни. Реч „пропусти“ односи се на ситуацију где нема истраге или где су обављени само незначајни процесни кораци, али где се наводи да је делотворна истрага требала да се спроведе (види *Janowiec и други против Русије* [ВВ], бр. 55508/07 и 29520/09, ст. 142-44, ЕЦХР 2013).

(ii) Штавише, мора постојати „стварна веза“ између спорне смрти и ступања Конвенције на снагу у односу на Тужену државу да би на снагу ступила процесна обавеза из члана 2. Конвенције. То у пракси значи да је, како би се утврдила „стварна веза“, временски период између смртног случаја као активирајућег догађаја и ступања Конвенције на снагу у односу на ту државу морао бити разумно кратак (у начелу, најдуже десет година) и да су морале да се спроведу истражне радње неопходне према овој одредби, или је требало да буду спроведене, након ступања Конвенције на снагу (види *Mosani и други против Румуније* [ВВ], бр. 10865/09, 45886/07 и 32431/08, став 206, ЕЦХР 2014 (изводи), и *Janowiec*, цитирана у горњем тексту, ст. 146-48.).

(в) Најзад, чак и ако тест „стварне везе“ није задовољен, Суд може, у изузетним ситуацијама, применити своју надлежност (за више детаља, види *Janowiec*, ст. 149-51.).

98. Суд, такође, сматра да је за овај предмет неопходно да подсети да одговорност државе у погледу члана 2. превазилази фазу прелиминарне и/или званичне истраге и да може такође бити укључена у каснији кривични или други поступак. Конкретно, када прелиминарна истрага доводи до покретања поступка пред домаћим судовима, поступак као целина, укључујући и фазу суђења, мора испунити захтеве позитивне обавезе да се на основу закона заштите животи (види, као првобитни ауторитет, *Öneriyıldız*, цитирана у горњем тексту, став 96; види такође *Младеновић*, цитирана у горњем тексту, ст. 39. и 53-54.).

99. Осим тога, Суд је већ утврдио да док се од жртава не тражи да преузму кривично гоњење у своје име – што је дужност јавног тужиоца, који је боље опремљен с тим у вези – ако подносилац представке и поред тога преузме кривично гоњење у својству супсидијарног тужиоца, тај поступак постаје неизбежан део предмета и мора се узети у обзир, укључујући и временску надлежност, исцрпљеност и рок од шест месеци (види, као

недаван ауторитет, *Петровић против Србије*, број 40485/08, став 58, 15. јул 2014. године са даљим позивањима у контексту чл. 2. и 3. истог).

100. У складу са својом судском праксом утврђеном у горњем тексту, Суд сматра да процесна обавеза настала у овом предмету захтева од органа Тужене државе да спроведу истрагу о смрти господина Мучибабића која се десила 1995. године. Иако се смрт десила и иако су прелиминарне истражне радње стварно спроведене пре 3. марта 2004. године, временски период од његове смрти као покретачког догађаја и ступања Конвенције на снагу у односу на Србију није претерано дуг. У оквиру спорног кривичног процеса предузимани су разни процесни поступци у периоду од преко дванаест година након критичног датума, посебно кривично суђење. Изгледа да предмет још није решен пред домаћим правосудним органима. Најзад, притужба подносиоца представке пред Судом односи се првенствено на дужину тог кривичног поступка.

101. Следствено томе, Суд сматра да има надлежност *ratione temporis* да разматра притужбу подносиоца представке само у оној мери у којој се она односи на кривичну истрагу спроведену након ступања Конвенције на снагу у односу на Србију. Међутим, због контекста и разматрајући ситуацију на коју се притужује у целини, Суд може такође да узме у обзир и све релевантне догађаје пре тог датума (види, у контексту члана 2, *Младеновић*, цитирана у горњем тексту, став 52, и, у контексту члана 3, *Милановић против Србије*, број 44614/07, став 78, 14. децембар 2010. године).

2. Рок од шест месеци

102. Влада је, такође, тврдила да је подносилац представке пропустио да се придржава правила рока од шест месеци утврђеног чланом 35. став 1. Конвенције. Као што је већ примећено у горњем тексту, Србија је ратификовала Конвенцију 3. марта 2004. године, а званична истрага догађаја је завршена до 2003. године. С обзиром да нема текуће истраге након датума ратификације, наводни догађаји не могу бити трајног карактера. Према мишљењу Владе, рок од шест месеци почео је да тече чим је право на појединачну представку Суду постало доступно у Србији. И поред тога, подносилац представке је чекао још четири године пре подношења представке, која се, према томе, мора одбацити као закаснела.

103. Подносилац представке се са тим није сложио. Он је тврдио да је тражио пут који му је отворен, што је довело до покретања суђења у мају 2004. године. Када је суђење почело, он је оправдано могао очекивати да ће правосудни органи најзад спровести делотворну истрагу и логичнију анализу, с обзиром на контраверзну смрт његовог сина и претходне закључке о истрази, што је било под великим знаком питања. Међутим, подносилац представке је одлучио да не чека на исход кривичног поступка, већ да поднесе представку Суду након што је овај сложен предмет поново дошао пред ново веће 2007.

године. Он је то учинио пошто је почео да сумња да се суђење омета и са намером да га убрза.

104. Суд подсећа да је, између осталог, сврха рока од шест месеци према члану 35. став 1, да обезбеди правну сигурност обезбеђењем разматрања предмета који покрећу питања према Конвенцији у разумном року и да одлуке из прошлости не буду непрекидно отворене за оспоравање (види *P.M. против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 6638/03, 24. август 2004. године). То правило обележава временску границу надзора који Суд врши и сигнализира, и појединцима и државним органима, период преко ког такав надзор више није могућ. По правилу, период од шест месеци тече од датума правоснажне одлуке у процесу исцрпљивања домаћих правних лекова. Када је, међутим, од почетка јасно да за подносиоца представке није доступан делотворан правни лек, тај период тече од датума поступака или мера на које се притужује, или од датума сазнања о том поступку или његовом дејству на подносиоца представке или на његову штету (види *Dennis и други против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 76573/01, 2. јул 2002. године). Члан 35. став 1. не може се тумачити на начин којим би се од подносиоца представке тражило да притужбу упуту Суду пре него што се његов положај у вези са предметом правоснажно не реши на домаћем нивоу, јер би иначе начело супсидијарности било прекршено. Где, према томе, подносилац представке има на располагању очигледно постојећи правни лек и тек касније сазна за околности због којих тај правни лек постаје неделотворан, за потребе члана 35. став 1. може бити прикладно да се узме да је рок од шест месеци почео од датума када је подносилац представке први пут сазнао или је требало да сазна за те околности (види *Edwards против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 46477/99, 7. јун 2001. године).

105. У случају трајних ситуација, рок заправо поново почиње изнова сваки дан и тек када та ситуација престане крајњи период од шест месеци се завршава (види *Sabri Güneş против Турске* [BV], број 27396/06, став 54, 29. јун 2012. године, и *Varnava и други*, цитирана у горњем тексту, став 159.).

106. Међутим, нису све трајне ситуације исте. Када је време од суштинског значаја за решавање питања у предмету, на подносиоцу представке је терет да осигура да ће његови или њени захтеви бити истакнути пред Судом са неопходном брзином како би били прописно и правично решени (види *Varnava и други*, цитирана у горњем тексту, став 160.). Ово посебно важи за притужбе које се односе на сваку обавезу према Конвенцији да се спроведе истрага одређених догађаја. Пошто протек времена доводи до губитка доказа, време не само да утиче на извршење обавезе државе да спроведе истрагу већ и на смисао и делотворност разматрања предмета од стране самог Суда. Подносилац представке мора да буде активан када постане јасно да делотворна истрага неће бити обезбеђена, другим речима када постане очигледно да Тужена држава неће испунити своју обавезу према Конвенцији (види *Mosani*, цитирана у горњем тексту, став 262, са даљим позивањима).

107. Суд је у предметима који се односе на обавезу спровођења истраге према члану 2. Конвенције утврдио да се у случају смрти, од рођака подносиоца представке очекује да предузму кораке у циљу праћења тока истраге, или њеног непостојања, и да поднесу представке довољно брзо пошто сазнају, или би требало да сазнају, да нема одговарајућег обештећења, укључујући и делотворну кривичну истрагу (види *Varnava и други*, цитирана у горњем тексту, став 158, са даљим позивањима).

108. С обзиром на речено, Суд сматра да није прикладно да се назначе општи временски оквири, пошто је питање идентификације тачног тренутка у времену када ова фаза настаје тешко утврдити са прецизношћу и неизбежно зависи од околности сваког случаја и од других фактора, као што је марљивост подносилаца представки, адекватност правног лека и општа природа протеча времена (види, за аспекте марљивости, одлуку у предмету *Nasirkhayeva против Русије* (одлука), број 1721/07, 31. мај 2011. године; види такође *Eren против Турске* (одлука), број 42428/98, 4. јул 2002. године). У начелу, Суд је квалификовао своју претходну праксу у случајевима незаконите или насилне смрти тиме што од подносиоца представке захтева да такав случај изнесе пред Суд за неколико месеци, или највише, у зависности од околности, за неколико година након догађаја о којима је реч (види *Varnava и други*, став 162.). Строжија очекивања важе у случајевима где постоји потпуно одсуство били какве истраге или напретка у истрази, или садржајног контакта са властима. Када постоји истрага неке врсте, чак и када је муче проблеми, или када постоји кривично гоњење, чак и од стране самих рођака, Суд прихвата да подносиоци представки могу оправдано чекати дуже на развој догађаја који би потенцијално могли решити пресудна чињенична или правна питања (исти, став 166.). У интересу је не само подносиоца представке већ и корисности система Конвенције да домаћи органи, који су у најбољем положају да то чине, поступе тако да исправе било каква наводна кршења Конвенције.

109. Да резимирамо, Суд је одредио обавезу марљивости и иницијативе за породице жртава које желе да се притужују због закаснеле или неделотворне истраге и које не могу да чекају неодређено до упућивања тих притужби Суду. Суд је, међитим, утврдио да све док постоји садржајан контакт између рођака и власти у вези са притужбама и захтевима за информације, или нека назнака, или реалистична могућност, напретка истражних мера, углавном неће бити разматрања непрописног кашњења од стране подносилаца представки (види *Mosani*, цитирана у горњем тексту, став 269.). Пропуст да се изврши обавеза марљивости може, међутим, имати за последицу да подносилац представке изгуби своје право да се разматра основаност представке.

110. Примењујући ова начела на чињенице конкретног предмета, Суд прво констатује да је 12. јуна 2000. године, након предузимања прелиминарних истражних радњи, јавни тужилац одлучио да ни против кога не предузме кривично гоњење ни по ком основу, пошто нису утврђени елементи дела које би се кривично гонило по службеној дужности. Суд прихвата да у неким случајевима период од шест месеци може да почне да тече на дан

када подносиоци представке буду обавештени да националне власти не могу или не желе да покрену кривични поступак у односу на њихове притужбе (види *Aydin против Турске* (одлука), бр. 28293/95, 29494/95 и 30219/96, ЕЦХР 2000-III (изводи)). Међутим, убрзо након добијања таквих информација, подносилац представке је обавестио надлежан суд да он намерава да преузме кривично гоњење подношењем захтева за предузимање даљих истражних корака. Подносилац представке је 8. априла 2003. године обавештен да је након његовог захтева истрага окончана и да јавни тужилац није заинтересован за настављање кривичног гоњења у том предмету; он је, међутим, обавештен да може да подигне оптужницу ако то жели. Дакле, подносилац представке је 22. априла 2003. године наставио супсидијарно кривично гоњење подизањем оптужнице против одређених појединаца. Када домаћи систем предвиђа могућност да породица жртве преузме кривично гоњење у предмету у сопствено име, такав поступак након ратификације мора се такође узети у обзир за потребе рока од шест месеци (види став 99. у горњем тексту).

111. Даље је констатовано да је најранији датум када је подносилац представке могао поднети своју представку Суду био 3. март 2004. године, када је Република Србија ратификовала Конвенцију. Упркос чињеници да одређени документи из прелиминарне истраге нису били доступни подносиоцу представке, почетак кривичног суђења у мају 2004. године, што је потенцијално адекватан правни лек, морао је изазвати његова очекивања да ће ипак добити обештећење (види *Младеновић*, цитирана у горњем тексту) и он је разумно поступио у очекивању развоја догађаја у кривичном поступку.

112. Подносилац представке је коначно поднео своју представку 3. августа 2007. године, отприлике три и по године након датума ратификације и почетка кривичног поступка. Иако је било одлагања и затишја у активностима судова у овом предмету, није било периода потпуне неактивности који би Суду омогућили да утврди датум када је подносилац представке сазнао или је могао сазнати да су правни лекови постали неделотворни, с обзиром да је он доследно показивао потребно интересовање за добијање конкретног резултата и да је наставио са напорима тражећи супсидијарно кривично гоњење (види, по супротности, *Gasyak и други против Турске*, број 27872/03, став 58, 13. октобар 2009. године, и *Narin против Турске*, број 18907/02, став 50, 15. децембар 2009. године). Суд, према томе, прихвата да је подносилац представке, као што је и сам тврдио, морао почети да сумња у напредак кривичног гоњења у фебруару 2007. године када је суђење поново почело пред новим већем. Овај релативно кратак период није довољан Суду да би закључио да је подносилац представке могао или требао већ да зна, после више од шест месеци пре него што је поднео представку 3. августа 2007. године, да кривични поступак који је био у току неће расветлити ситуацију, такође имајући у виду да је суд саслушао неке пресудне личности у овом случају и, штавише, донео првостепену пресуду након фебруара 2007. године.

113. У таквим околностима, подносилац представке није неоправдано каснио, па се примедба Владе у вези са закаснелом притужбом подносиоца представке мора такође

одбити (види, уз одговарајуће измене, *Asar и други и Акау и други против Турске* (одлуке), бр. 36088/97 и 38417/97, 27. новемабр 2001. године, и *Eren и други против Турске* (одлука), број 57778/00, 31. март 2005. године).

3. Статус жртве

114. Влада је изнела да подносилац представке више не може да тврди да је жртва повреде права на коју се ослонио у вези са дужином истраге о смрти његовог сина, пошто је Уставни суд „потврдио закашњење у кривичном поступку“ и да је Комисија за накнаду штете, с тим у вези, понудила да подносиоцу представке исплати РСД 100.000 као накнаду. Држава се не може кривити због чињенице да накнада није извршена, пошто подносилац представке није одговорио на понуду Комисије.

115. Подносилац представке се није сложио са тим да накнада досуђена на домаћем нивоу представља одговарајуће и довољно обештећење. Он је нагласио да је поступак још у току.

116. Суд прво подсећа да је, према начелу супсидијарности, прво на националним органима да обезбеде обештећење за сваку повреду Конвенције. С обзиром на речено, уставна жалба, у начелу, остаје правни лек који треба исцрпети, у оквиру значења члана 35. став 1. Конвенције, само у односу на представке поднете од 7. августа 2008. године (види *Винчић и други против Србије*, бр. 44698/06 тим редом, став 51, 1. децембар 2009. године), док се у односу на све представке поднете раније, као што је ова представка, свако обештећење које пружи Уставни суд мора ценити кроз призму тога да ли се подносилац представке може и даље сматрати жртвом у оквиру значења члана 34. (види *Видаковић против Србије* (одлука), број 16231/07, 24. мај 2011. године).

117. У складу са установљеном праксом Суда, одлука или мера у корист подносиоца представке није у начелу довољна да га лиши статуса „жртве“ осим ако национални органи нису признали, изричито или прећутно, и касније омогућили одговарајуће и довољно обештећење за повреду Конвенције (види, за главна начела, *Scordino против Италије* (број 1) [GC], број 36813/97, ст. 178-213, ЕЦХР 2006-V, и *Nikolova и Velichkova против Бугарске*, број 7888/03, став 49, 20. децембар 2007. године, као и случајеве цитиране у њима; види такође *Кин-Стиб и Мајкић против Србије*, број 12312/05, став 77, 20. април 2010. године). Суд уопштено сматра да то зависи од свих околности предмета, уз посебно освртање на природу права које је наводно повређено (види *Gäfgen против Немачке* [BV], број 22978/05, став 116, ЕЦХР 2010), разлоге дате за доношење одлуке (види *М.А. против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 35242/04, ЕЦХР 2005, и упореди по супротности са *Jensen против Данске* (одлука), број 48470/99, ЕЦХР 2001-X) и истрајности неповољних последица за лице о коме је реч након те одлуке (види *Freimanis и Līdums против Летоније*, бр. 73443/01 и 74860/01, став 68, 9. фебруар 2006. године). Само када су задовољени ти услови, супсидијарна природа заштитног механизма

Конвенције искључује разматрање представке (види *Cocchiarella против Италије* [BB], број 64886/01, став 71, ЕЦХР 2006-V, и *Cataldo против Италије* (одлука), број 45656/99, 3. јун 2004. године). Према томе, на Суду је да потврди, *ex post facto*, да ли је обештећење које је на домаћем нивоу досудио Уставни суд одговарајуће и довољно, с обзиром на правично задовољење како је предвиђено према чланом 41. Конвенције (види, међу многим другим ауторитетима, *Normann против Данске* (одлука), број 44704/98, 14. јун 2001. године; *Jensen и Rasmussen против Данске* (одлука), број 52620/99, 20. март 2003. године; и *Nardone против Италије* (одлука), број 34368/02, 25. новембар 2004. године; види такође *Sarisska против Словачке*, број 36768/09, 30. август 2011. године; *Nic Gibb против Ирске* (одлука), број 17707/10, 25. март 2014. године; и *Жарковић и други против Хрватске* (одлука), број 75187/12, 9. јун 2015. године).

118. Суд примећује да је у одлуци од 14. јула 2011. године, Уставни суд утврдио да је подносилац представке претрпео повреду његовог „права на суђење у разумном року“ на рачун неделотворног, неодговарајућег и дугог кривичног поступка пред првостепеним судом. Осим наведеног утврђивања повреде, он је надлежним судовима наложио да спорни кривични поступак заврше што је пре могуће и утврдио да подносилац представке има право на накнаду нематеријалне штете (види став 67. у горњем тексту). У децембру 2011. године, Комисија за накнаду штете понудила је да исплати износ еквивалентан износу од ЕУР 840.00, који је подносилац представке одбио да прихвати, сматрајући га недовољним (види став 69. у горњем тексту). Три године након одлуке Уставног суда и на иницијативу подносиоца представке, парнични судови су накнаду повећали на приближно ЕУР 2.580, наводећи да би већа накнада била супротна сврси накнаде и да држава не може бити одговорна за пропусте трећих страна (види ст. 71-72. у горњем тексту).

119. У светлу материјала у спису предмета и с обзиром на посебне околности предмета, Суд сматра да обештећење обезбеђено на домаћем нивоу није делотворно и довољно исправило спорно стање ствари. У вези са првим условом за губитак статуса жртве, Суд констатује да иако је захтев марљивости и неодложности својствен и члану 6. и процесном аспекту члана 2, обим и мотиви разматрања дати за одлуку Уставног суда изгледа да су ужи од оних пред овим Судом. Друго, Суд може, у начелу, прихватити досуђивање мање накнаде од стране домаћих органа од оне коју би он сам досудио, судећи у светлу животног стандарда у држави о којој је реч. Међутим, у овом предмету, Суд сматра, да правично задовољење које је досудила надлежна Комисија и парнични судови није разумно пропорционално оном које би Суд могао досудити према члану 41. Конвенције у погледу упоредивих повреда члана 2. (види, на пример, *Петровић против Србије*, цитирана у горњем тексту). Најзад и из основа, чак и да је претпоставка да је признато да је поступак трајао предуго, иако према другом члану, могла бити испуњена, поступак за утврђивање коначног износа накнаде је још у току, као и, очигледно, пратећи кривични поступак.

120. У тим околностима, Суд сматра да домаћи органи нису пружили делотворно или довољно обештећење за наводну повреду. Према томе, подносилац представке може и даље да тврди да је „жртва“ повреде према Конвенцији у оквиру значења члана 34. Конвенције, па се приговор Владе с тим у вези мора одбити.

4. Закључак

121. Суд сматра да притужба према члану 2. због кашњења у истрази сама по себи није очигледно неоснована у оквиру значења члана 35. став 3 (а) Конвенције нити недопуштена по неком другом основу. Она се према томе мора прогласити допуштеном.

Б. Основаност

1. Поднесци страна

122. Подносилац представке је поново потврдио своју притужбу. Он је даље навео да правосудни органи Србије нису били делотворни. Он се надао да ће одговорност за смрт његовог сина бити утврђена, али је кривични поступак у питању трајао дуже од једанаест година, у ком времену домаћи судови нису расветлили околности несреће. Кашњења током поступка настала су као последица промена судског већа или због немогућности и неспремности надлежних судова да употребе доступна процесна средства за обезбеђење присуства страна или сведока и да убрзају поступак.

123. Влада је навела један број истражних радњи које су предузете пре завршетка истраге 2003. године и констатовала да је, у то време, стање ствари у предмету било такво да је подносилац представке могао да подигне оптужницу. Он је то учинио, а да није тражио додатну истрагу. Држава није могла поново покренути истрагу по службеној дужности пошто је подносилац представке већ преузео кривично гоњење у предмету у својству супсидијарног тужиоца. Позивајући се на аргументе наведене у вези са временском надлежношћу Суда (види ст. 91-93 above), Влада је подсетила да је њено мишљење да истрага према томе не може да спада под надлежност Суда. Из истих разлога, она је тврдила да начело развијено у предмету *Öneriyildiz* (види *Öneriyildiz protiv Tурске* [ВВ], број 48939/99, ЕЦХР 2004-ХИ) није применљиво у овом предмету, пошто претходни случај није разматран у светлу неког питања *ratione temporis*.

2. Општа начела применљива у овом предмету

124. Обавеза на страни државе да гарантује за животе оних који су у њеној надлежности тумачи се тако да обухвати и материјалне и процесне аспекте, посебно позитивну обавезу да се осигура да ће настанак смртног случаја изазваног ситуацијом опасном по живот пратити судска истрага (види *Öneriyildiz*, цитирана у горњем тексту, ст. 89-118.).

125. Релевантна начела која се односе на судско реаговање потребно у случају наводних кршења права на живот (процесни аспект члана 2. Конвенције) наведена су у пресуди *Önerıldız* (цитирана у горњем тексту, ст. 89-95.):

„89. Позитивна обавеза предузимања свих одговарајућих корака да се заштити живот за потребе члана 2. (види став 71. у горњем тексту) изискује изнад свега основну дужност државе да успостави законодавни и управни оквир осмишљен да пружи делотворно кажњавање за претње на право на живот (види, на пример, уз одговарајуће измене, *Osman*, цитирана у горњем тексту, стр. 3159, став 115; *Paul u Audrey Edwards*, цитирана у горњем тексту, став 54; *İlhan против Турске* [ВВ], број 22277/93, став 91, ЕЦХР 2000-VII; *Kılıç против Турске*, број 22492/93, став 62, ЕЦХР 2000-III; и *Mahmut Kaуа против Турске*, број 22535/93, став 85, ЕЦХР 2000-III).

...

91. Када су животи изгубљени у околностима које потенцијално укључују одговорност државе, та одредба изискује дужност државе да обезбеди, свим средствима на располагању, одговарајуће реаговање – судова или других – тако да се законодавни и управни оквир успостављен за заштиту права на живот правилно примењује и да се све повреде тог права спрече и казне (види, уз одговарајуће измене, *Osman*, цитирана у горњем тексту, стр. 3159, став 115, и *Paul u Audrey Edwards*, цитирана у горњем тексту, став 54.).

92. С тим у вези, Суд је утврдио да ако повреда права на живот или физички интегритет није намерно изазвана, позитивна обавеза „да се успостави ‘делотворан правосудни систем’ не захтева неопходно да се кривични поступак покрене у сваком случају и може се испунити ако су жртвама доступни парнични, управни или чак дисциплински правни лекови“ (види, на пример, *Vo против Француске* [ВВ], број 53924/00, став 90, ЕЦХР 2004-VIII; *Calvelli u Ciglio*, цитирана у горњем тексту, став 51; и *Mastromatteo*, цитирана у горњем тексту, ст. 90. и 94-95.).

93. Међутим, у областима као што је ова у предметном случају, применљива начела се пре могу наћи у онима за које је Суд већ имао прилику да их разради посебно у односу на употребу убиствене силе, начела која се сама по себи примењују у другим категоријама случајева.

С тим у вези, треба истаћи да је у случајевима убиства тумачење члана 2. према коме он изискује обавезу да се спроведе званична истрага оправдано не само због тога што наводи таквог дела нормално доводе до кривичне одговорности (види *Caraher против Уједињеног Краљевства* (одлука), број 24520/94, ЕЦХР 2000-I), већ и због тога што су често, у пракси, стварне околности смрти веома ограничене, или могу бити ограничене, у оквиру сазнања државних службеника или органа (види *McCann и други против*

Уједињеног Краљевства, пресуда од 27. септембра 1995. године, серија А број 324, стр. 47-49, ст. 157-64, и *Ilhan*, цитирана у горњем тексту, став 91.).

Према мишљењу Суда, таква разматрања неоспорно важе у контексту опасних делатности, када су животи изгубљени као последица догађаја насталих у оквиру одговорности државних власти, које су често једина тела која имају довољно релевантног знања да идентификују и утврде сложене појаве које су можда изазвале такве несреће.

Када је утврђено да немар који се приписује државним службеницима или телима на рачун тога превазилази погрешну процену или небригу, у томе што су власти у питању, потпуно схватајући вероватне околности и без обзира на овлашћења која су им поверена, пропустиле да предузму мере које су неопходне и довољне да спрече ризике својствене опасној делатности (види, уз одговарајуће измене, *Osman*, цитирана у горњем тексту, стр. 3159-60, став 116.), чињеница да одговорни за угрожавање живота нису кривично оптужени или кривично гоњени може прерасти у повреду члана 2, без обзира на све друге врсте правних лекова које појединци могу остварити на сопствену иницијативу (види ст. 48-50. у горњем тексту); ово је потпуно доказано развојем релевантних европских стандарда (види став 61. у горњем тексту).

94. Да резимирамо, правосудни систем потребан према члану 2. који је неопходан према члану 2, мора обезбедити независну и непристрасну званичну истрагу која испуњава одређене минималне стандарде у погледу делотворности и бити у стању да обезбеди примену кривичних казни када су животи изгубљени као последица опасне делатности ако је то оправдано и у мери која је оправдана налазима истраге (види, уз одговарајуће измене, *Hugh Jordan против Уједињеног Краљевства*, број 24746/94, ст. 105-09, 4. мај 2001. године, и *Paul и Audrey Edwards*, цитирана у горњем тексту, ст. 69-73). У таквим случајевима, надлежни органи морају поступати са узорном марљивошћу и брзином и морају на сопствену иницијативу покренути истрагу која је у стању да, прво, утврди околности под којима је дошло до несреће и недостатке у раду регулаторног система и, друго, идентификује државне службенике или органе који су у било ком својству укључени у ланац догађаја у питању.

95. Обзиром на речено, захтеви члана 2. превазилазе фазу званичне истраге, када је то довело до покретања поступка у националним судовима: поступак као целина, укључујући и фазу суђења, мора испунити захтеве позитивне обавезе заштите живота на основу закона.”

3. *Примена општих начела у овом предмету*

126. Суд констатује да је син подносиоца представке, заједно са још десет других лица, настрадао у несрећи која је изазвана производњом ракетног горива, што је, *per se*, опасна делатност која ствара потенцијално експлозивну атмосферу у којој извор паљења може изазвати експлозију и довести у опасност безбедност људи. Кад год држава предузима или

организује опасне делатности, или их одобрава, она системом правила и довољном контролом мора да осигура да се ризик смањи на разуман минимум (види *Binişan protiv Румуније*, број 39438/05, ст. 72-74, 20. мај 2014. године).

127. Прилично пресудно у овом предмету, констатовано је да су животи изгубљени као последица несумњиво опасних делатности, познатих државним органима и у оквиру њихове одговорности (види ст. 7. и 39. у горњем тексту; види, уз одговарајуће измене, види *Öneriyıldız*, цитирана у горњем тексту, и *Oruk protiv Турске*, број 33647/04, 4. фебруар 2014. године).

128. Суд даље примећује да домаћи закон поставља бројне обавезе послодавцима – и у области производње наоружања и у области руковања експлозивним и запаљивим материјама – ради обезбеђења поштовања превентивних и заштитних мера на радном месту и ради уклањања или смањења ризика својствених тој опасној делатности. Он такође поставља обавезу за државу и/или органе локалне управе, према случају, да успоставе механизме надзора. Суд нема временску надлежност да разматра догађаје који окружују несрећу, да ли је потребно критиковати регулаторни оквир или да ли су надлежни органи пропустили да предузму законске мере које су биле неопходне и довољне да се спрече ризици својствени тој опасној делатности.

129. Штавише, релевантно законодавство утврђује дисциплинску, кривичну или прекршајну одговорност, према случају, у случају непоступања у складу са прописима (види ст. 82-87. у горњем тексту). У конкретном случају, на домаћем нивоу још није утврђено да ли је постојао неки немар који се приписује државним службеницима или телима који превазилази погрешну процену или небригу (види *Öneriyıldız*, цитирана у горњем тексту, став 93, такође цитирана у ставу 125. у горњем тексту); није ни улога Суда да утврђује да ли постоји узрочна веза између пропуста на страни појединаца или државних органа и несреће, нити да донесе неки закључак о кривици или невиности у том смислу. Међутим, с обзиром да Влада није тврдила да се ствар могла делотворно решити ван оквира кривичног поступка, Суд ће се ограничити на разматрање да ли су мере предузете у оквиру поступка који је подносилац представке покренуо у оквиру кривично-правног система Србије, и у оквиру временске надлежности Суда, биле задовољавајуће у пракси (види, с тим у вези, *Öneriyıldız u Henriques Pereira*, обе цитиране у горњем тексту). Као што је речено у горњем тексту, оцена да ли су домаћи органи извршили своју процесну обавезу према члану 2. Конвенције када су се суочили за доказивим случајем немара који је изазвао одузимање живота проширује се на кривично суђење (види *Öneriyıldız*, цитирана у горњем тексту, став 95, такође цитирана у ставу 125. у горњем тексту).

130. Државни органи су на сопствену иницијативу спровели истрагу о кобној несрећи у извесној мери, која је окончана до 2000. године. Иако ове истражње радње, које датирају из времена пре него што је Србија ратификовала Конвенцију, не спадају у надлежност

Суда, Суд ће констатовати релевантне чињенице због контекста (види *Младеновић*, цитирана у горњем тексту, став 52.).

131. Из списка предмета произилази, како стоји, да је криминалистичка служба (УЗСК) имала главну улогу у раној истрази. Она је брзо издала први стручни извештај један дан након несреће. Комисија се састојала од службеника Института безбедности и два сувласника предузећа *JPL Systems*, који су, на затвореним састанцима, објавили извештај осам месеци касније (види ст. 19-20; види такође ст. 30, 36. и 64. у горњем тексту за коментаре других стручњака на извештај). Суд није добио друге документе о покушају органа да прикупе доказе са места несреће, осим извештаја о обдукцији и извештаја о почетном увиђају.

Од 1995. године до 2000. године, истрага против непознатих лица била је ограничена на утврђивање непосредног узрока експлозије, а не на шире аспекте безбедности (види, на пример, став 47. у горњем тексту). Стручни извештај је достављен у мају 1998. године (види став 30. у горњем тексту). Сведоци и они које је подносилац представке навео као осумњичене саслушани су од новембра 1998. године до октобра 1999. године. Радници Службе државне безбедности саслушани су у периоду од 1999. године до 2000. године, а њихове је изјаве истражни судија после тога означио као државну тајну (види став 32. у горњем тексту). Тужилац је 12. јуна 2000. године одлучио да обустави даљу истрагу и да не обави кривично гоњење (види став 35. у горњем тексту). Суд није добио одлуку тужиоца, ако је она урађена у писаној форми.

Подносилац представке је 12. јуна 2000. године затражио, као супсидијарни тужилац, да се отвори делотворна истрага о повредама безбедносних прописа у вези са несрећом. Надлежни правосудни органи одбили су да отворе истрагу, пошто је утврђено да је ракетно гориво произведено на захтев Службе државне безбедности и тадашњег председника Србије (види ст. 36-38. у горњем тексту). Након што је Врховни суд вратио предмет ради даље истраге и упозорења Округног суда о процесним недостацима у вођењу предмета (види ст. 40. и 45. у горњем тексту), истражни судија је отворио истрагу за још једну годину ради саслушања пет осумњичених и достављања још једног извештаја о узроку несреће. Истрага је завршена 8. априла 2003. године, а подносилац представке је обавештен да може да подигне оптужницу ако жели да то учини.

132. Подносилац представке и још два лица су заиста подигла оптужницу 22. априла 2003. године против неких службеника предузећа „Грмеч“ и „ЈПЛ“, као и против бившег заменика начелника Службе безбедности, зато што нису предузели мере које су биле потребне да би се спречило да животи сина подносиоца представке и других буду неизбежно доведени у опасност или да се ублажи број настрадалих. Пошто је кривично суђење још у току, питање које треба оценити није да ли су правосудни органи, као заштитници закона за заштиту живота, били одлучили да казне одговорне, према случају (види *Öneryıldız*, цитирана у горњем тексту, ст. 112. и 115.), већ да ли су правосудни

органи поступали са примереном марљивошћу и брзином. Иако могу да постоје препреке или потешкоће које спречавају напредовање истраге у одређеној ситуацији, брзо реаговање органа који испитују наводне повреде права на живот може се генерално сматрати суштинским у одржавању поверења јавности да се они придржавају владавине права и да спречавају сваку појаву дослуха са незаконитим делима или њихову толеранцију (види *Hugh Jordan*, цитирана у горњем тексту, ст. 108. и 136-140; *McCaughey*, цитирана у горњем тексту, став 130; и *Hemsworth*, цитирана у горњем тексту, став 69.).

133. Док се поступци након ратификације углавном односе на оцену доказа, тринаест година након што је оптужница потврђена (и више од двадесет година након несреће), кривични поступак у питању је очигледно још у току на другој инстанци, окривљене је првостепени суд ослободио 2013. године због недостатка доказа (види ст. 64-65. у горњем тексту). У том периоду, један од оптужених је преминуо (види став 61. у горњем тексту). Одржано је само девет рочишта док су надлежни судови укупно отказали или одложили двадесет једно рочиште из разних процесних разлога. Суд примећује да је било неколико дугих периода необјашњене неактивности и, штавише, да је суђење поново почињало пред новим већима шест пута, или због промене већа или због тога што су та кашњења поступка захтевала ново суђење (види ст. 54, 56-57. и 59-61. у горњем тексту). Иако је тадашњи Виши суд признао кашњење и квалификовао овај предмет као заостали предмет, документи које су стране доставиле показују да је поступак још у току (види став 63. у горњем тексту). И сам Уставни суд је нашао кашњења и недостатке у истрази (види став 67. у горњем тексту).

134. Овај предмет је био питање значајне политичке и притискајуће јавне осетљивости у којој је, Суд дозвољава, могло бити опструктивности коју су стварале разне стране како би спречиле напредовање истраге. Међутим, осетљива природа предмета и препреке нису толики изговор за кашњење, већ даљи разлог за државу да организује свој правосудни систем да се превазиђу ранији недостаци и пропусти брзим и марљивим утврђивањем чињеница на кривичном суђењу и да се одговорни изведу пред правду, ако постоје, да би се избегла или спречила свака појава покрића (види *McKerr*, цитирана у горњем тексту, и *Dimitrov и други против Бугарске*, број 77938/11, став 148, 1. јул 2014 . године). Осим тога, чак и ако је кривично гоњење покренуто и осумњичене очекује суђење, Суд ће размотрити да ли је ово „значајна“ или озбиљна примена права са било каквим реалистичним изгледима довођења починиоца да одговара (види, уз одговарајуће измене, *Akum и други против Турске*, број 21894/93, ст. 231, 250. и 251, ЕЦХР 2005-II (изводи). Повреде су, такође, утврђене где се суђење непотребно настављало (види *Opuz против Турске*, број 33401/02, став 151, ЕЦХР 2009, случај где је кривични поступак у питању трајао дуже од шест година и још је у току) или се завршило застаревањем чиме је оптуженим починиоцима омогућено да избегну одговорност (види, уз одговарајуће измене, *Teren Aksakal против Турске*, број 51967/99, став 88, 11. септембар 2007. године).

135. С тим у вези, Суд би нагласио да протек времена неизбежно умањује количину и квалитет расположивих доказа, а појава непостојања марљивости баца сумњу на добру веру у напоре за спровођење истраге (види *Trubnikov против Русије*, број 49790/99, став 92, 5. јул 2005. године). Штавише, сам протек времена може дефинитивно компромитовати шансе да се истрага заврши (види *М.В. против Румуније*, број 43982/06, став 64, 3. новембар 2011. године). Он, такође, пролонгира искушење чланова породице (види *Paul и Audrey Edwards против Уједињеног Краљевства*, број 46477/99, став 86, ЕЦХР 2002-II). Суд сматра да су у предметима према члану 2. у вези са поступцима покренутим да се расветле околности смрти појединца, дуги поступци као што је овај јака назнака да је поступак мањкав до тачке установљавања повреде процесних обавеза Тужене државе према Конвенцији, осим ако држава не пружи веома уверљиве и вероватне разлоге да оправда такав ток поступка (види *Šilih*, цитирана у горњем тексту, став 203.). Дакле, у овом предмету, Влада није показала ниједан разлог који оправдава такав дугачак поступак после датума ратификације (упоредити са *Младеновић, Блечић* у горњем тексту, став 54, где се поступак дуг осам година после ратификације углавном односио на оцену доказа, како је Влада тврдила, а остало је нејасно зашто још увек нема коначно ослобођења или осуде у овом случају).

136. У закључку, без обзира на појединачну одговорност или непостојање одговорности, оних државних службеника укључених у поступак истраге, ова закашњења не могу се сматрати компатибилним са обавезом државе према члану 2. да обезбеди делотворност истраге, у смислу да се истражни процес, укључујући и супсидијарно кривично гоњење, како год да је организован према националном праву, мора обавити разумном брзином. Суд утврђује да се Тужена држава и њен правни систем као целина, суочила са доказивим случајем немара који је изазвао кобне последице, да није брзо, марљиво и делотворно реаговала у складу са обавезама Србије које проистичу из члана 2. Конвенције у његовом процесном аспекту.

III. ПРИМЕНА ЧЛАНА 41. КОНВЕНЦИЈЕ

137. Члан 41. Конвенције прописује:

„Када Суд утврди прекршај Конвенције или протокола уз њу, а унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету, Суд ће, ако је то потребно, пружити правично задовољење оштећеној странци.“

A. Штета

138. Подносилац представке је тражио 100.000 евра (ЕУР) на име нематеријалне штете због бола који је претрпео као последицу патње и несреће коју су органи изазвали одбијањем да спроведу делотворну истрагу о смрти његовог сина. То је имало за последицу претерану патњу јер он никада неће сазнати тачне околности његове смрти.

139. Влада је сматрала да је тражени износ претеран у светлу судске праксе Суда о сличним питањима.

140. Суд је нашао да домаћи органи нису испоштовали своје процесне обавезе које проистичу из члана 2. Конвенције. Суд се уверио да је подносилац представке претрпео патњу и бол на рачун дугог кашњења у предмету. С обзиром на околности овог предмета, Суд подносиоцу представке досуђује ЕУР 12.000 на име нематеријалне штете, умањено за износе који су можда већ досуђени и исплаћени с тим у вези на домаћем нивоу (види ст. 67-73. у горњем тексту).

Б. Трошкови

141. Подносилац представке је, такође, тражио ЕУР 10.000 за трошкове настале пред домаћим судовима и ЕУР 2.000 за трошкове настале пред Судом.

142. Влада је оспорила ове захтеве.

143. У складу са праксом Суда, подносилац представке има право на накнаду трошкова само у оној мери у којој је показано да су они заиста и неопходно настали и да су разумни у износу. У овом предмету, пошто је размотрио документа која поседује и горе наведене критеријуме, Суд сматра да је оправдано да досуди износ од ЕУР 3.000, за покриће трошкова по свим тачкама.

В. Затезна камата

144. Суд сматра да је примерено да затезна камата буде заснована на најнижој каматној стопи Европске централе банке уз додатак од три процентна поена.

ИЗ ТИХ РАЗЛОГА, СУД, ЈЕДНОГЛАСНО,

1. *Проглашава* представку допуштеном;
2. *Утврђује* да је дошло до повреде процесних захтева члана 2. Конвенције;
3. *Утврђује*
 - (а) да Тужена држава треба да исплати подносиоцу представке, у року од три месеца од датума када пресуда постане правоснажна у складу са чланом 44. став. 2. Конвенције, следеће износе, који ће се претворити у српске динаре према курсу важећем на дан исплате:

(i) ЕУР 12.000 (дванаест хиљада евра), заједно са порезом који се може платити, на име нематеријалне штете, умањено за износе који су можда већ досуђени и исплаћени с тим у вези на домаћем нивоу;

(ii) ЕУР 3.000 (три хиљаде евра), заједно са порезом који се може наплатити од подносиоца представке, на име трошкова;

(б) да по истеку горе наведена три месеца до исплате, треба платити обичну камату на горе наведене износе по стопи која је једнака најнижој каматној стопи Европске централне банке у законском периоду уз додатак од три процентна поена;

4. *Одбија* преостали део захтева подносиоца представке за правично задовољење.

Састављено на енглеском језику и достављено у писаној форми на дан 12. јула 2016. године, у складу са правилом 77 ст. 2. и 3. Пословника Суда.

Fatoş Aracı

Заменик секретара

Luis López Guerra

Председник